

MUSTAFA REŞİD PAŞA'NIN SİYASİ YAZILARI

M. Cavid Baysun

Gülhane Hatt-ı hümayunu'nun yüzüncü yıldönümü münasebetiyle, bundan on beş sene kadar evvel hazırlanan ve ne yazık ki ancak bir cild olarak çıkan *Tanzimat*'a Mustafa Reşid Paşa'nın küçük bir biyografyasını yazmıştım. Tanzimat-ı hayriyye gibi en mühim inkılablarımızdan birinin yapıcısı için pek kifayetsiz olduğunu bildiğim o yazıyı hazırlarken, Başvekâlet Arşivi'nde, Reşid Paşa'nın muhtelif sefirlikleri esnasında Babıâli'ye gönderdiği yazılara rastlamış ve bunları diplomasi tarihimize faydalı olur kanaatiyle *Tarih Vesikaları* adlı mecmuada yayınlamağa başlamıştım. Fakat, cüz'î bir kısmını bastırabildiğim bu vesikaların çoğu, mecmuanın tâtili yüzünden intişar sahasına çıkamadı. Diğer taraftan, büyük devlet adamının daha pek çok tahrirat yazdığı, elime geçenleri epeyi eksik olduğu, mevcudların siyak ve sibakından anlaşılıyordu. On dokuzuncu asrı tedkik edeceklere kıymetli bir kaynak olan bu yazılardan benim görmediklerimi, son zamanlarda Dr. Ercümen Kuran, Başvekâlet Arşivi'nde bulmuş ve bundan beni haberdar etmek nezâketini göstermiştir. Kendisine teşekkür ederim.

Mustafa Reşid Paşa'nın — daha doğrusu o zamanki me'muriyeti ile Âmedi-i Divan-ı hümayun Reşid Bey'in — birinci Paris elçiliğine dâir İkinci Tarih Kongresi'ne verdiğim tebliğde bu sefaretin Cezayir meselesiyle yakın alakasını belirtmiş, ve Reşid Paşa tahriratının ehemmiyetine orada da işaret etmiştim.

Şimdiye kadar neşr ettiklerimi tamamlamak için ele yeni gelenlerin de ortaya çıkması lâzım geldiğini düşünerek bunları sırası ile yayınlıyorum. Okuyucuların, *Tarih Vesikaları*'nda çıkanlarla burada intişar edenleri karşılaştırmaları ve yazılış tarihine göre tasnif ederek öyle okumaları lâzımdır.

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyyü'n-ni'amilerine ma'ruz-ı çaker-i keminelidir ki

Bi-tevfiki'llâhi te'alâ Dersâdet'ten hareket-i ubeydanemin dokuzuncu günü Niş kasabasına vusûl-i çakeranem müyesser olarak Niş muhafızı devletlü Salih Paşa hazretlerinin ibramına mebni bir gün orada bi't-tevakkuf ferdası günü Aleksinça nahiyesine vurud-ı çakeranemde Miloş'un kâhyası Avram istikbâl ile ta Belgrad'a kadar beraber gideceğini ve Miloş dahi ikametgâhı olan Bozrofa'dan Semendire nam mahalle gelerek orada mülâkat edeceğini ifade edip Semendire'ye vusûl-i çakeraneme kadar merahil-i ma'lumede Miloş'un tertibi vechile kemâ-yenbagi merasim-i mihamnüvaziye ri'ayet olunmuş ve tahminen on dört yaşında büyük oğlu Milan esnay-i râhda bir karyede bulduğundan kemâl-i hürmet ve ta'zim ile nezd-i âcizaneme gelerek ibtida anınla görüşülmüş olup Semendire'ye duhûl-i kemteranemden bir kaç saat sonra dahi Miloş küçük oğlu Mihail yanında olarak vürud ile bir kaç kerre çakerlerinin ikamet eylediğim konağa gelip her birinde Zât-i şevket-simat-ı hazret şehinşahinin âsar-ı mehasin-nuar-ı şahaneye ve düvel-i sâirenin yüz elli senede husule getiremedikleri nizamata müddet-i kalile zarfında li'llâhi'l-hamd zuhura gelen muvaffakiyyat-i hasene i pâdişahanelerinden ve kendisinin sıdk-u ubudiyeti keyfiyyatından bahsile azîm duâ ve sena ederek el-haletü-hazihi bâis-i niza' olan maddelerin cesametlileri tesviye-pezir olmuş olduğundan bundan böyle kendisinin hidemat-ı behiyye-i hazret-i mülûkânedede bulunarak tahsil-i rızay-i meyanim-iktizay-i âlîden başka emeli olmadığını ve Sirplu'nun ba'z-ı imtiyazatı Rusya devletinin iltimas ve ricasıyla hasıl olmuş ise de Baş-knezlik'in familyasına tahsisi mücerred inâyet-i mahsusa-i cenab-ı hilâfet-penahî olmak hasebiyle bunun şükründen âciz olduğu halde evlâd ve iyaliyle gece ve gündüz tezayüd-i ömr-ü ikbâl-i cihan-darî duâsında olduklarını beyan edip taraf-ı çakeriden dahi veli-ni'met-i âlem ve şehinşah-ı iskender-hadem efendimiz hazretlerinin bi'l-cümle ibâd ve ale'l-husus bendegân-ı sadakat mu'tadları hakkında ni'mei ve ihsanları mebzûl ve mekârim-i ahlâk ve merahim-ü eşfak-ı mülûkâneleri cümle indinde hayyiz-i bedahete mevsûl olarak velhâsil Zât-i

şevket-simat-ı hazret-i cihan-bâni cümle bendegân ve zir-destan haklarında kibel-i ilâhîden pek büyük inayet olmağla bizlere göre müterettib-i zimmet olan şükrünü bilip rızay-i şahanesinden ayrılmamak ve vüs'ümüz mertebe hidemat-ı aliyyesine can ve baş ile çalışmaktır. İşte kendisi dahi bu niyette sabit ve ber-karar ve icray-i iktizasına sârif-i nakdine-i iktidar oldukça hakkında envâ'-ı iltaf-ı aliyye ve iltifat-ı behiyye zuhur edeceğinde şübhe olmadığına dâir irad-ı kelâm olunduktan sonra mersum kendi muradı kıyl-u kaali müeddî olan şeyler külliyyen aradan kalkıp da ba'dehu hiç bir güne endişesi olmayarak Devlet-i aliyye'ye hüsn-i hizmet etme sureti ise de etrafda bulunan me'murin taraflarından müdahale eksik olmayıp hattâ Niş gümrüğü Belgrad gümrüğü mülhakatından ve Belgrad gümrüğünün usûl-ı kadimesi vechile kendi tarafından idaresi irade-i seniyye muktezasından olarak kendisi ise Niş'e gümrükcü ik'adı dâiyesine düşümiyerek Niş'den Bosna ve Vidin ve mahâll-i sâireye gidecek eşya ve emti'anın resm-i gümrüğü yine Niş'de alınıp fakat Belgrad'a gelecek şeylerin iktizasına göre gümrüğünü almak için yalnız Aleksinça'a gümrükcü yolu bir ademini ikame ile iktifa etmiş iken Niş muhafızı müşarün-ileyh hazretleri Belgrad'a gelecek şeylerden daği hilâf-ı usûl gümrük almakta olduğun ve Vidin tarafından Sırp idaresine ilhak olunan nevahinin cizyeleri Vidin cizyesinden tenzil olunması cihetiyle Vidin muhafızı devletlü Hüseyin Paşa hazretleri tarafından bir güne taleb vaki' olmamış ise de Bosna ve Alacahisar taraflarından ilhak olunan nahiyelerin kibtiyan cizyesinden dolayı vali ve mutasarrıfları tarafından akçe iddiâ olunup halbuki bunların topu Sırplu'nun maktu' olan virgülerine dâhil olmak hasebiyle bu babda kendisi ma'zur olacağını ve bu keyfiyetler Dersaadet'e inha olundığını ifade etmekle hususat-ı merkumenin elbette kuyud-ı aklâma tatbîkan iktizalar icra buyrulur yollu cevap ile savuşturulduktan sonra Bosna tarafında Drin suyu civarında kâin üçer beşer evli ba'z-ı kurâda olan ehl-i islâm ke'enne boşnak tâifesinden olarak tek durmadıklarından gûyâ bunlardan bizâr olması cihetiyle evvel be-evvel kurâ'-i merkume ahâlisinin kaldırılmasını rica etmiş ve bu husus Rusya sefareti tarafından dahi iltimas alınmış ise de henüz icra buyrulmayıp ahali-i merkume dahi bir taraftan Sırp re'ayanın katl-ü idam etmekte olmasıyle ke'enne sabr-ü tahammül kalmayıp

ahali-i merkumenin mahallerinden kaldırılmış olduğunu söyledikte çünkü bu husus Dersaadet'e inha olunmuş olduğundan kâşki cevab vüruduna kadar te'hîr oluna idi zirâ bu makule şeyler nezd-i Devlet-i aliyye'de beher-hâl çirkin görünür yollu izhar-ı teessüf olunmağla mersum dahi müte'essirane suretle bu hususun zahirsine nazaran kendisi kabahatlı gibi add-olunur ise taraf-ı Devlet-i aliyye'den gelecek her türlü itab ve tekdire müstehik ve razî olacağını ve Vidin muhafızı müşarünileyhin Vidin'e vürudunda oraya gidip görüşerek bâzı bu makule şeyleri şifâhen anlatmak istediğini ityan itmegin mersum hodserane ve serkeşane harekette bulunmamak için bu husus ba'z-ı nesayih iradına ser-rişte ittihaz olunarak Hüseyin Paşa hazretleri Saltanat-ı seniyye'nin memduh ve mu'teber vüzeray-ı ızamından olarak Vidin'e gidip mülâkat olunmasına taraf-ı Devlet-i aliyye'den bir şey denilmez ise de sadakat iddiasında olan bendeye göre umur-ı cüz'iyeye ve külliyyesini bilâ-istizan görmemek farz derecesinde olmağla bu husus ve sâir bunun gibi şeyler ve gerek idare-i dahiliyyeye dâir her bir mevad taraf-ı Devlet-i aliyye'den istizan olunmadıkca teşebbüs ve icra olunmaması elbette tezayüd-i teveccüh-i şahaneyi mucib olur idi ve Drin tarafındaki ehl-i islâmın kaldırılmasından dolayı derkâr olan te'essür olmaz idi denildikte mersum rızay-ı Devlet-i aliyye'den ayrılmamağı ister ise de kendisi dağda büyümüş bir âdem olarak şimdye kadar bu misillü bir nasihati eder bir kimse ile mülâkat dahi etmediğinden bâzı hususları vaki' olmuş ise de bundan böyle istizan etmedikce bir şey yapmayacağını tezkâr ve bu lakırdıdan dolayı çakerlerine dahi teşekkür ve memnuniyet izhar ederek kendüsü Zat-ı şevket-simat-ı hazret-i şahane'nin donanma-yi hümayuna rağbet-i mülûkânelerini işittiğinden ve mukaddemâ Dersaadet'e gelen kapiten كنه dahi Tuna'dan korvet imrarı mümkün olacağını söylediğinden bir korvet takdimini inha etmiş ise de şimdi mesfur kapiten Tuna'dan böyle büyücek sefine müruru rütbe i imkânda olmayacağını anlayıp savuşmuş olduğundan akçesini takdim etmek tasavvurunda olduğunu ifade etmekle vakiâ bir korvet her ne mikdar masarîf ile meydana gelir ise ol mikdar akçe takdim olursa yine burada yapılmış gibi olur cevabı verilmiş ve bu aralık kâhyası mersum gelip bir korvet sefine iki bin kese akçe ile meydana geleceği kendi taraflarından hisab ve tahkik olunmuş olduğundan ve virgünün kat'-u tanziminden ev-

vel ale'l-hisab verilen mebalîğden biraz akçe ziyade geçmiş bulunduğundan bahsile anın üzerini iki bin keseye iblâğ ile korvet-beha olarak takdim edeceklerini tezekkür etmekle ana dahi korvetin ne mikdar akçe ile meydana geleceğini bilemem lâkin ziyade geçen akçe buna karıştırılmasa güzel olur vadisinde irad-ı cevap olunmuş olup ba'dehu Belgrad'a vusûl-i çakeranemde bu hususlara dâir Belgrad muhafızı devletlû Vecihî Paşa hazretleriyle sohbet açıldıkta Drin suyu tarafında olan ehl-i islâm fi'l-hakika bâzı ufak karyelerde müteferrik olarak anların o hâl ile durmasında bu havalide bulunan kilâ'a bir güne fâide yoğ-ise de böyle hod-be-hod kaldırılması yakışksız olduğundan başka Sokol kal'ası müstahfizlarından olup Sokol varoşunda bulunan ehl-i islâmın üzerine dahi Sırplu takımı hücum ederek hanelerini ihrak etmiş olduklarından tahkik-i keyfiyyet için mahsus me'mur irsâl eylediklerini ve bu def'a mersum kâhyanın kullariyle beraber Belgrad'a vürudunda bu Sokol varoşu keyfiyetini led'el-istifsar ihrak olunan karye Sokol varoşu olmayup âhar bir kariye ise de ke'enne anın ihrakına dahi Miloş'un rızası olmayarak güyâ Drin tarafına giden Sırplu yanlışlık ile böyle bir hareket etmiş olduklarından dolayı ba'z-ı güne itizara teşebbüs etmesi cihetiyle muhterik olan büyütmün inşası ve zayi' olan eşyanın tazmini sureti teklif olunduğunu ifade etmeleriyle kâhya-yi mersum nezd-i çakeriye geldikte bu Sokol varoşu lâkırdısı açılarak Miloş bunu hiç söylememişti böyle şeyler niçin oluyor Muhafız Paşa hazretlerinin re'yleri veçhile iktizasına bakılmak pek hayırlı olur yollu sözler söylenilmiş olduğu ve korvet behasına mahsubiyeti irad olunan ziyade akçe hususu Muhafız Paşa hazretlerinden bi'l-münasebe suâl olundukta hâlâ Rumeli valisi devletlû Hüseyin Paşa hazretlerinin muhafızlıkları hengâmında ve gerek kendi zamanlarında ale'l-hisab alınan akçelerden yedi yüz bin mikdarı ziyadesi var ise de bâzı ilişikli olan maslahatlar tesviye-pezir olduktan sonra meblâğ-ı mezburun teberru' olunacağı mukaddemlerde mersum tarafından kendilerine ifade olunduğunu müşarün-ileyh hazretleri beyan buyurmuş oldukları.

Ber-minvâl-i meşruh Semendre'de mersum Miloş ile mülâkat olunarak bir aralık kâhya-yi mersum bir tobra derununda bin aded Nemçe altunu getirip Miloş Paris'te mesarifi kesireye duçar olacağını bildiğinden ve kendisi dahi bendegân-ı Devlet-i

aliyye'den bulunduğundan bir mikdar hediye-beha takdim eyledi demekle taraf-ı çakeriden li'l-lâhi'l-hamd saye-i şevket-vaye-i hazret-i şehinşahide akçemiz lüzumundan kat ender-kat ziyade olmağla bunun iktizası yoktur ben bunu kabûl edemem yollu pek çok izhar-ı istîğna olunmuş ise de ziyadesiyle ibram edip nihayet alınmadığı halde Miloş'un kırılacağı dahi tebeyyün eylediğine ve hususiyle mersumun vereceği akçe babasından kalmış mah oluyarak Rabbimiz teâlâ hazretleri tükenmez ömr-ü ikbâl ihсан buyursun veli-ni'met-i âlem olan Zat-ı şevket-simat-ı mülûkânenin memalik-i mahrus-e şahanelerinden hasıl olmuş akçe olduğuna binaen ahz olunarak sefaret mesarifi defterine de irad kayd olunmuş ve taraf-ı ubeydanemden dahi kâhyay-i mersume ve Miloş'un bâzı ademlerine şal ve çubuk takımı ve sâir teba'asına dahi akçeler verilmiş ve ma'iyet-i çakeriye me'mur Nuri Efendi kullarına elli aded Nemçe altunu ve teba'a-i çakeriye dahi kezalik elli altun göndermiş olduğundan anlar dahi kabûl ettirilmiş idiği.

İşbu Rebi'ülâhirin beşinci Pazar günü Belgrad'dan Zemun karantinesine geçilip karantine tercümanı ve sâir bâzıları tâ iskele başından istikbâl ile Zemun cenerali ve sâir mu'teberanı dahi karantine mahallî piş-gâhında bekliyerek ve Zemun kasabasından toplar atılarak Rabbimiz teâlâ hazretleri cem-i ümmet-i Muhammed üzerinden bir an zâil eylesin saye-i me'ali-vaye'i hazret-i tac-darîde hürmet ve riâyet merasimini ke ma-yenbagi icra eylediklerinden başka mücerred şan ve şevket-i hazret-i şehinşahiye ta'zimen name-i mahsus-ı şahaneyi dahi açmayıp yalnız zarfını iğneleyip biraz tütsü vermekle iktifa etmiş ve ruhsatname-i hümayuna hiç dokunmamış oldukları ve inşaallahü teâlâ şehri-i mezburun on beşinci Çarşamba günü karantine müddeti rehîni hitam olacağından bi-avni'llâhi teâlâ hemen savb-ı maksuda azimet olunmak üzere bir taraftan iktiza eden arabaların tedarük ve itirasına bakılmakta olduğu bi-mennihi teâlâ ma'lûm-ı âlî-i veliyyü'n-ni'amîleri buyurulduktan her halde emr-ü ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 8 R seno 50

Mustafa Reşid

2

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyyü'n-niamîlerine ma'ruz-ı çaker-i kemîneleridir ki

Sırplu Baş-knezi Miloş ile vaki' olan mülâkatta mersum Tuna'da olan girdabların lâkırdısını açıp bu hususa Nemçelü'nün istid'ası vechile müsâade buyrulmak lâzım gelse vakt-i seferde Tuna sevahilinde bulunan kılâ'ı hakaniyye'ye olacak mazarratından başka sevahil-i merkume ahâlisinden yedekcilik ve gemicilik ile teayyüş etmekte olanlara dahi inkita'-ı ma'âşı mucib olacağından bu maddenin hüsn-i suretle savuşturulması emr-i mühim olmağla taraf-ı Saltanat-ı seniyyeden faraza Sırp milleti Tuna sevahilinde bulunarak menfa'at ve mazarratı onlara âid olmak hasebiyle bu hususun müzakeresi Miloş'a havale buyruldu yollu Nemçelü tarafından ihbar ile maslahat kendi üzerine atılsa bir takım kelimat-ı ikna'iyye irad edip ezümle Macaristan Avusturya devletinin kendi ülkesinden iken merasim-i ihtiyatiyyeye kemâl-i riayetinden naşî Macarların vapur sefinelerini Beç tarafına geçirmediikleri kaziyesini serd-ü ityan ederek savuşturmağa çalışacağını beyan etmiş ve taraf-ı çakeriden dahi bu girdabların mehazir-i mevki'iyye ve her bir keyfiyyat-ı mahalliyyesinin tahkiki hususu Vidin muhafızı devletlû Hüseyin Paşa hazretlerine bâ irade-i seniyye havale buyrulmak hasebiyle iktizası andan sonra mütalâa buyrulacaktır cevabı verilmiş olup mersumun bundan muradı böyle madde-i çesimenin tarafına havalesi sebebiyle kendisine Nemçe indinde bir vak'-u vücud vermek sureti ise de şu vapur fıkrası sahih ise lede'l-iycah işe yarayacak bir şey olmağla inşaallahu te'âlâ Beç şehrine vürud-ı çakeranemde keyfiyet Mavroyeni kullarından tahkik olunarak hâk-i pay-i âlîlerine iş'ar olunacağı ve mersumun kâhyası Avram bir aralık Nemçe tücarının Belgrad'da gayet serbest olmaları cihetiyle niza' eksik olmadığını ve Nemçelü ile bir ticaret mukavelesi tanzimi zımında Prens Metternich ile muhaberelei vaki' olmuş ise de henüz suret bulunmadığını ifade etmekle Devlet-i aliyye-i ebediyyü'd-devam ile Nemçelü beyninde mün'akid olan ticaret ahdnamesi Memalik-i mahruse'nin başkaca mukaveleye hacet olmayıp şaya Nemçelü tarafından hilâfına hareket olunacak olur ise de vakit iktizası resmen iddia buyrulmak üzere mesned-i vâlây-i Riyaset'e inha ve iş'ar olunmak lâzım

gelir vadisinde irad-ı cevap olunmuş idüğü beyanıyla inşaallahu teâlâ leda şerefe'l-vusûl keyfiyet muhat-ı ilm-i âlîleri buyrulduktan her halde emr-ü ferman hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 8 R senâ 50

Mustafa Reşid

3

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyyü'n-niamîlerine ma'ruz-ı çaker-i kemîneleridir ki

Diğer arize-i mufassala-i kemteranemden ma'lûm-ı veliyyün-niamîleri buyrulacağı vechile Sırplu Baş-knezi Miloş ile vaki' olan mülâkatta sur-ı hümayun-ı meyamin-makrun-i şahanenin bütündüvel-i Avrupa'ya ve belki cemi'-i sükkân-ı rub'-i meskûna gıbtatferma olacak surette rehîni hüsn-i hitam olmasından dolayı mersum pek çok sitayiş ve sena ederek fakat kendisi dâvet olunmamasından ve hiç olmazsa bir ilân-name gönderilmemesinden naşî mahzun ve müte'essir olduğunu ve kendisi sadık bir bende olup Sırp milletinin asayiş-i hâlleri mutlaka Devlet-i aliyye sayesinde olduğunu dahi bildiğinden Saltanat-ı seniyye'den gayriye meyl-i hakikisi yoğiken böyle şeylerde bîgâne muâmelesi olunması be-gayet gücüne gittiğini beyan etmekle taraf-ı çakeriden dahi sur-ı müstelzimü's-sürur-ı hazret-i şahanenin vaktâ misl-ü manendi hiç bir vakitte görülmemiş olduğundan her ne kadar te'essüf olursa becadır. Fakat taşralarda olan bendegân-ı Devlet-i aliyye'den ba'zı mevaki'-i münasebede bulunan vüzeray-ı izâm hazaratından mâada kimse dâvet buyrulmayup kendisine ilâm-name gönderilememesi dahi bir başka ma'naya mebnî olmayarak mücerred-ü aralık meşagil-i kesireden neş'et etmiştir. Ma'amafih siz levazım-ı ubudiyetten olduğu üzere merasim-i tebrikiyye'ye ibtidar ile bunun arasında te'essürünüzü dahi izhar etseniz bendegânın bu misillü suz-u güdazı nezd-i maâli-vefd-i hazret-i velt-ni'mette hoşâ gideceğinde şüphe yoktur, yollu cevap verilerek ba'dehu Belgrad'a vusûl-i çakeranemde kâhyası gelip sur-ı hümayundan dolayı Miloş mahsus tebrikname irsaliyle burada mücevherat tedarükü usretlice olduğundan üç-dört yüz kese miktarı hediye-beha ta'kidini tasavvur ediyor, demesiyle tebriki havi

ariza irsalî münasib ise de üç-dört yüz kese hediye-behayi bir küçük mansıbdâ bulunan bende bile takdime te'eddüb edeceğinden şimdi Miloş'un saye-i şevket-saye-i hazret-i şahanede bu kadar servet ve yesarı var iken böyle cüz'î şey takdimi nasıl olur bilemem dinildikte bari Miloş beş yüz keseye iblâğ etse demiş ise de yine azdır cevabı verilerek öylece kalkıp gitmiş olduğu.

Bundan mukaddemce Fransalı tarafından Dekombe namında bir me'mur seyahat tarikiyle Sırp memleketine gelip Miloş ile dahi mülakat ederek oradan dahi Mısır'a gitmek üzere Selânik canibine gittiği ve bunun gelişi Sırplu'nun Rusya tarafına suret-i meyl ve muâmelât-ı vakiâlarını anlamak için olduğu istihbar olunmuş ise de Sırplu'nun me'mur-ı mersume ne surette göründükleri anlaşlamadığı.

Ma'lûm-ı veliyyü'n-niamileri buyrulduğu üzere kulları Dersâadet'ten hareket etmek üzere iken Trablus maddesi müzakere buyrulmuş ise de kararı ma'lûm-ı ubeydanem olmadığından her cihetle ma'lûmatlı bulunulmak için anın ve gerek inşaallahü teâlâ an-be-an tezayüdü me'mûl ve muntazar olan Arabistan ihtilâli keyfiyetin savb-ı bendegâneme iş'arı mütevakkıf-ı iradet-i aliyye-i veliyyü'n-niamileri idüğü inşaallahü'l-kerim muhat-ı ilm-i âlfleri buyruldukta her halde emr-ü ferman hazret-i men lehül-emrindir.

8 R sene 50

Mustafa Reşid

4

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyyü'n-niamilerine ma'ruz-ı çaker-i keminelidir ki

Ma'lûm-ı veliyyü'n-niamileri buyrulduğu üzere hekim ماسوى Dersâadet'te iken mütemekkin ve dirayet-kâr bir âdem görüldüğünden belki ba'z-ı hidmette istihdam olunur mülâhazasıyla saye-i şevket-vaye-i şehinşahîde iktiza eden harc-ı rahî verilerek ve hanesine dahi maliye tahsis olunarak istishab olunmuş ve Dersâadet'ten hareket-i ubeydanem esnasında mersum bir gün gelip ruhsat verir iseniz beş-on kuruş kâr etmek için bir kaç aded şal alacağım dediğinde kulları dahi şan-u şevket-i hazret-i cihan-darî iktizası üzere ba'z-ı mihman-darları ve şuna buna kendi tarafımdan olarak verilmek için yedi-sekiz şal mübaya'a etmiş olduğundan mersum dahi üç-dört şal mübaya'a eder ise topu on-oniki

şal olacağı cihette hiç bir yerde başka ma'na verilemez mütâla'asiyle muvafakat sureti gösterilmiş ve şayed ziyade şal alır ise çirkin bir şey olacağı dahi bir aralıkta kendisine ifade ve tenbih kılınmış idi. Meğer mersum ikiyüz on bin kuruşluk şal mübaya'a ederek uşağında dahi bir kaç şal olduğu yolda tahkik olunup halbuki karantine mahallinde be-her-hâl cümle eşya me'murlar tarafından muâyene ve sebt-i defter olunmak Avrupa'nın usûl-i cariyyesinden olduğu mukaddemden mesmu'-ı çakerî olarak bu cihetle bir elçinin kendi tarafından vereceği hedaya için ol mikdar şal almak ihtimali olmayıp faraza taraf-ı Devlet-i aliyye'den Fransa devleti vükelâsına tertib ve irsâl buyrulmuş gibi anlaşılssa şimdiki vaktin politikasına uymıyacağı misilî ticaret ma'nası verilmesi dahi ma'âz-allahü teâlâ züllü mucib bir keyfiyet olacağına binaen bu kadar şallar ile mersumun götürülmesi zihn-i bendegânemde tecvîz olunamadığından başka Sırplu içinden mürur-ı âcizanemde dahi mersum ekserî frenklerin mişvar-ı ma'lûmları üzere hiffet ederek meselâ Miloş'un kâhyası Avram ve sair ba'zularıyla vazifesinden haric lâkırdılara ve düvel-i Avrupa beyninde cereyan eden politikaya dâir sözlere girişmiş olması cihetiyle bu dahi kulunuza fenaca görüldüğünden Belgrad'dan def'i tasavvur olunarak ibtida bi't-ta'lim Nuri Efendi kullarıyla beyinlerine ziddiyet düşürülüp sonra dahi sizde şukadar bu kadar şal varmış bunlarla karşıya geçilmek ayıb bir şey olacağından Dersâadet'e iade etmeniz lâzım gelir denildikte kendisine yine münasibi mikdar harc-ı rah verilerek ve Belgrad muhafızı devletlü Vecihî Paşa hazretleri canibinden dahi yol buyruldu su alınarak Dersâadet'e iade kılınmış olmağla mücerred keyfiyet ma'lûm-ı veliyyü'n-niamileri buyrulmak için iş'ara mubaderet kılındığı in-şaallahü teâlâ rehîni ilm-i âlfleri buyruldukta herhalde emr-ü ferman hazret-i men lehül-emrindir,

8 R sene 50

Mustafa Reşid

5

Amedci Bey kulları tarafından vürüd eden tahriratın talidir

Fi 24 Receb 250

Bu def'a geçen şerh-i Cumadelâhirenin yirmi yedisi tariniyle muverrahen ihsan buyrulan emr-name-i samî-i hazret-i riyaset pe-

nahf ve ba'z-ı ifadat-ı lâzimeyi mutazammın kerem-name-i vâlâları işbu şehri Receb-i şerifin yirmi üçüncü Pazartesi gecesi vâsıl olarak suret-i irade-i seniyye ma'lûm-ı bendegânem olmağla ertesi günü derhal Umur-ı ecnebiyye ministrosuna gidilmiş ise de kendisi meşveret meclisinde bulunmuş olduğundan ve Monsieur Desages dahi ministronun medar-i hall-ü akd-i umuru ve pek mu'teber olarak ekser-i süfera dahi anınla mükâleme etmekte olduklarına binaen anın odasına gidilip Mısır bekayasının afvi sureti ve Saltanat-ı seniyye'nin her bir hususta derkâr olan niyyat-ı hasenesi bi'l-akis Mehmed Ali'nin etvar-ı gayr-ı marziyyesi keyfiyatı sirasiyle tafsilten ve izahen beyan ve ifham olundukta bekayay-ı mezkûrenin afvi hususunda tamam hakîmane bir tedbir-i isabet-pezir buyrulmuş diyerek ifadat-ı sâirenin dahi cümlesini sem'-i kabûl ile istimâ' ve Saltanat-ı seniyye'nin bu maddelerde olan hukuk-ı sarîhasını itiraf ederek Ministro'ya aynıyle tebliğ edeceğini ifade etmiş olup eğerçi işbu mücavebatın tafsilâtı der-dest-i tahrir olarak bu haftanın postasıyla irsâl olunacağı bedihi ise de bugün Viyana tarafına zuhurat kuryeri çıkarılacağı Nemçe elçisi tarafından ihbar olunmak hasebiyle tez elden keyfiyet ma'lûm-ı âli buyrulmak için iş'ara mübaderet kılındığı ve keramat-ı bahire-i hazret-i şehenşahî asar-ı celilesinden olarak li'llâhi'l-hamd Mehmed Ali hakkında itikad-ı nâs değışmeğe ve Fransa tarafından canib-i Saltanat-ı seniyye'ye hulûs ve mahabet gösterilmeğe başlamış olduğundan bi-inayeti'l-lâhi teâlâ merkumun bundan böyle fesadatını yürütemiyerek muzmahil ve peşişan olması eltaf-ı ilâhiyyeden me'mul olup eğerçi bu emmaratın tafsilâtı dahi yazılmak üzere ise de çar-çabuk icmallice beyan-ı hale müsara'at olunduğu ve bu def'a vuku' bulan mucavebat dahi atufetlû Namık Paşa hazretlerine iş'ar olunacağı ve Paris'e vürud-ı çakeranemden beri birbirini müteâkib ma'ruzat gönderilmiş olduğundan şimdiye kadar ekserisinin vusûlü me'mûl idüğü beyaniyle.

6

Veliyyü'n-ni'amâ devletlû inayetlû übbetlû bende-perver efendim hazretleri.

Bundan akdem mülâkat-ı resmiyyeye ve ifadat-ı sâireye dâir takdim olunan ma'ruzat-ı kemteranemin vusûlünü mübeyyin geçen

şehr-i Receb-i şerifin üçü tarihiyle irsâl buyrulan kerem-name-i sâmleri işbu şehri mübarekin üçüncü günü reside-i dest-i tekrim ve her posta ile tahrirat irsaline himmet-i behiyyeleri bâis-i surur-ı azîm olarak mütehattim-i zimmet-i huşusiyetim olan devat-ı hayriyyeleri tekrar kılınmış ve bu def'a dahi ba'z-ı keyfiyat-ı vaki'a hâk-i pay-i hazret-i riyaset-penahiye iş'ar olunmuş olup şimdiye kadar birbirini müteâkib hayli ma'ruzat gönderilmiş olduğundan el-haletü hazîni ecvibe-i sâmiyyesine intizar olunmakta olduğu ve bu def'a général Guilleminot cenabları vizite için nezd-i bendegâneme geldiğinde bir pusula ita ile anda muharrer olan kitabın Dersaâdet'ten celbi mümkün olur ise pek memnun olacağını söylemiş ve kendisi doğrusu bir hayr-hah âdem olmasıyla bu misillü iltimasının is'afı lâzimedem bulunmuş olduğundan zikr olunan pusula savb-ı sâmlerine gönderilmiş olmağla eğerçi istenilen kitab bir güzeice yazı ile bulunup da seri'an irsaline inayet buyrulur ise ziyadesiyle makbule geçeceği beyaniyle takdim-i sena-name-i âcizaneme ibtidar kılındığı in-şa-Allahu teâlâ ma'lûm-ı sâmleri buyrulduktan her halde savb-ı çakerî teveccuhat-ı behiyyeleriyle meşmûl ve mübahî buyrulması babında lutf-u irade efendimizindir.

Fi 5 N sene 50

Mustafa Reşid

7

Atufetlû Namık Paşa hazretleri bendelerine *fi 25 sene 50* tarihiyle yazılan cevap-name-i çakerînin suretidir.

Bu def'a Selim Efendi kulları yediyle irsâl-i suy-i çakerî buyrulan iki kıt'a kerem-name-i vâlâları meâl-i sâmişi ma'lum-ı bendegânem olmuştur. Mezayay-ı iş'ar-ı sâmlerine nazaran İngiltere tarafından ba'z-ı mevadd-ı mühimme ve matlubeye ta'ahhüd olunduğu halde taraf-ı Devlet-i aliyye'den dahi İran tarafına sefir irsali ve icyabına göre memalik-i iraniyyeye asker idhali hususlarına himmet buyrulmak üzere taraf-ı vâlâlarından ta'ahhüd gösterilmesi tasavvurat-ı behiyyeleri iktizasından olup eğerçi el-haletü hazîhi Dersaâdet'te düvel-i ecnebiyyeye kullanılmakta olan politika usûl ve lisanına göre işbu İran maddesinde vükelây-i fihâm efendilerimiz hazretlerinin nasıl re'y-ü tecbir buyru-

cakları burada ma'lûm olur mevaddan değil ise de iş'ar buyrulan suret yâni Berriyetü's-Şam ve Girid mansıplarının Mehmed Ali uhdesinden tahvili ve Mısır gemilerinin nez'ı hususları Devlet-i aliyye'ye pek büyük hizmet olacağından ba'z-ı ma'lûmat ve mutalaât-ı ubeydanemin beyanına şu vechile ibtidar olunur ki bundan mukaddem veli-ahd-i İran Şehzade Abbas Mirza'nın vefatı vuku'unda Saltanat-ı seniyye ile Devlet-i iraniyye beyninde ba'zı ilişkili olan maddelerin suret-i tesviyesi dahi der-dest-i mü-lâhaza bulunduğundan taraf-ı eşref-i hazret-i Şehenşahi'den mahsus bir kit'a ta'ziyet-name ile müteveffa İran şahına bir me'mur gönderilip o sırada bir vakitten beri sürünmekte olan maslahatların tesviyesine dahi bakılması ve şu kadar ki gidecek me'mur ibtidadan İran'a gitmek suretiyle iş'a olunmıyarak evvel-i emrde me'muren Bağdad'a azimet ile her bir ahvali devletlû Bağdad valisi hazretleriyle bi'l-müzakere eğer müşarün-ileyh hazretleri İran'a azimetini tensib eder ise ana göre kalkıp gitmek suretleri tasvib ve irade buyrularak ol vakit Anadolu muhasebecisi Abdülaziz Efendi canib-i Bağdad'a me'mur buyrulmuş olduğundan anın ya şimdiye kadar İran tarafına gitmiş veyahud Bağdad'da tevkif olunmuş olacağı ihtimalâtına nazaran faraza Efendi-i muma-ileyh elyevm İran'da bulunduğu halde başka elçi irsali tekel-lüfüne düşülmekten ise Abbas Mirza'nın oğlu Muhammed Han'ın ka'ide-i mer'iyyeden olduğu üzere tehniyet-i cülûsunu mutazamin name-i hümayun-ı hazret-i şehenşahi tastir buyrularak ma'rifetiyle ita olunmak için Efendi-i muma-ileyhe bi'l-irsâl tasavvurat-ı behiyyelerine dâir iktıza edecek ta'limat-ı seniyye ana gönderilmek ve Efendi-i muma-ileyh hâlâ Bağdad'da bulunduğu takdirinde dahi kezalik name-i hümayun ve ta'limat-ı seniyye yine anın canibine irsâl ile azimet-i irade buyrulmak suretleri mümkünattan görünüp şu kadar ki Saltanat-ı seniyye'nin el-haletü hazîhi Rusya devletiyle derkâr olan ittifak ve muâmelât-ı dostanesine nazaran İngiltere Rusya askerînin İran ülkesine duhulünü çekemediğinden Devlet-i aliyye ile şöyle böyle mukavele ederek anın için Saltanat-ı seniyye dahi asker ta'yin ve irsâl buyrucu lâkurdularının şuyu'u vakit politikasına mugayir gibi ise de çünkü İngiltere'nin bu husustan dolayı her ne kadar Rusya devletinden vesvesesi olsa dahi zâhir-i halde Muhammed Han'ın serir-i şahîye iclası maddesinde müttefik olarak hattâ

geçen gün burada olan Rusya elçisi dahi İran maslahatında İngiltere ile Rusya devleti beyninde bir güne muhasede ve münaferede olmayıp ittifaklarını bi'l-münasebe ifade etmiş olduğundan Devlet-i aliyye'nin dahi İran devletiyle cihet-i camî'a-i islâmiyyesi bulunduğundan maslahatın asıl iç-yüzü zat-ı vâîlâriyle İngiltere ministrosu beyninde gayet mektum ve mahfi kalmak üzere maslahatın zahirîsi ele alınarak meselâ İngiltere bu hususa dâir Rusya devletiyle vâki' olacak muhaberesinde Muhammed Han'ın şahlığı emrinde her ne kadar ittifakımız derkâr ise de müteveffa Feth-Ali Şah'ın evlâdı kesir olması cihetiyle iraniyan beyninde nizâ' ve ihtilâf kabarıp da maslahat iâne-i askerîyyeye tevakuf eylediği halde Rusya ve İngiltere devletleri taraflarından asker gönderilmekten ise cihet-i camî'a-i islâmiyye ve civariyet münasebetiyle Devlet-i aliyye canibinden icabına göre asker gönderilmesi enseb ve eslem olacağından iki devlet taraflarından bu hususun Saltanat-ı seniyye'ye niyaz ve ifadesi münasib görünür yollu sözler irad olunup da bu keyfiyet Rusya devleti tarafından dahi Devlet-i aliyye'ye ifade ve iltimas olunmak üzere bir suret verilmek mümkün olabilse hem Rusya devletiyle olan politika muhafaza olunmuş ve hem istihsâl-i matluba yol bulunmuş olacağı hâtır-ı bendegâneme gelmiş ise de zihn-i âlîlerine nasıl tedbir-i dil-pezir lâyük olur ise ana göre icrası menut-ı irade-i behiyyeleri idüğü ve suret-i iş'ar-ı sâmlerine nazaran evvelki Çarşamba günü bu hususları Dük Vellington'a ifade buyrulmuş olacağından ve irsâl buyrulan müzekkere sureti dahi li-ecli'l-mutâla'a terceme ettirilmekte olduğundan muma-ileyh Vellington cenablarının bu maddelerde ve gerek Cezayir hususunda nasıl cevabları vâki' olur ise iş'arı mültemes-i bendegânem olduğu.